

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. д-р Милена Беновска, д.и.н., относно труда на Павлина Митова Солачка *„Трудовото всекидневие на жените в периода на късния социализъм. Примерът на тютюнев комбинат „Пирин“ – град Благоевград“*, дисертация за присъждането на образователната и научна степен „доктор“

Павлина Митова Солачка е родена през 1978 г. Придобила е магистърска степен по Етнология от ЮЗУ „Неофит Рилски“ през 2001. Заема административна длъжност в ЮЗУ от 2012 г. до днес. Г-жа Солачка е зачислена на свободна докторантура през 2018 г. към докторската програма *„Фолклористика и етнология“* към Филологическия факултет на ЮЗУ – катедра *„Етнология и балканистика“*, с научен ръководител проф. д-р Ана Лулева. Дисертационният ѝ труд е на тема *„Трудовото всекидневие на жените в периода на късния социализъм. Примерът на тютюнев комбинат „Пирин“ – град Благоевград“*, Отчислена е с право на защита през 2021 г.

Темата на дисертационния труд е дисертабилна дава възможност за разгръщане на своевременно и релевантно научно изследване в сферата на антропологията на социализма, въз основа на наблюдения от България. Трудът е приносен най-малкото поради факта, че е пръв по рода си. Темата изисква компетентност в сферата на антропологията на социализма, джендърните изследвания, етнологията на труда. Тя е точно формулирана и разумно ограничава изследователските наблюдения върху една социална общност – трудовия колектив на Тютюневия комбинат в Благоевград. Това е предприятие-модел както в областта на тютюневата промишленост, така и стратегически важно за икономическото развитие на Благоевград и региона. Темата дава възможност на дисертантката да изучава трудовия живот и всекидневието на работниците отблизо и в дълбочина в рамките на един case study – подход, отличителен за антропологията сред другите социални науки.

Дисертационният труд е разгърнат в две глави, увод и заключение. В съответствие с изискванията, в Увода са представени целите, задачите, изворите и методите на изследването. Доколкото дисертацията изследва социокултурни процеси през период от близкото минало, авторката разчита на съчетание от проучване на писмени, основно

архивни и извори, и автобиографично интервюиране. Авторката е провела двадесет успешни автобиографични интервюта, най-вече сред жени (в съответствие с темата) бивши работнички, както и бивши ръководители. Съчетаното проучване на писмени и устни извори е считано за подход, който гарантира достоверност на проучването, като двата вида извори взаимно се верифицират.

Несъмнено силна страна на изследването е работата с писмени и архивни източници, основно от Областния държавен архив в Благоевград. Информацията, извлечена от тези извори, позволява на авторката да предостави плътна реконструкция на всекидневните трудови практики в Тютюневия комбинат – Благоевград. Всеки, който се интересува от антропологията на социализма, получава от изследването на Солачка изчерпателна картина на политическите канали за контрол, въздействие, дисциплина и надзор в трудовата среда при социализма. Не са пропуснати и днес забравените от колективната българска памет институционално прилагани политически инициативи и практики, като инициативите на надзорниците, стахановското движение, кръжоците за политическа просвета, Комисията за народен контрол, Помирителната комисия, агитаторската група и ролята на пропагандистите, и редица други. Особено информативна е в това отношение Първа глава (*„Организация на труда в ТК „Пирин“ – Благоевград“*), която е и носещата за дисертацията. Именно плътните емпирични свидетелства позволяват на авторката да избегне декларативността, която иначе характеризира немалко от анализите на социалистическата епоха. Добре за засвидетелствани също са социалните придобивки за работниците, както и формите на ритуали и празници в трудовата среда.

Авторката убедително показва облика на Тютюневия комбинат в Благоевград като предприятие-модел и „витринно“ предприятие. Заслужава внимание очертаната роля на лидерството/менажирането в тютюневата промишленост, което контролира международните развития в тютюневата промишленост и превръща предприятието във водещо за страната и стратегическо за икономиката на Благоевград и областта. Заедно с това, не са пропуснати и проблемите на социалистическото предприятие, най-вече високото равнище на текучество (въпреки множеството социални придобивки) и постоянното търсене на работна ръка. Причините за това са в ниското заплащане (дефинирано от идеологическите парадигми, отдаващи приоритет на тежката индустрия) и нелеките

условия на труд (въпреки грижите за подобряването им). Картината на трудовото всекидневие е информативна относно високото ниво на експлоатация на работниците: икономически успешното предприятие осигурява западна валута „по второ направление“, а в същото време заплащането е много ниско.

Втората глава на труда *„Трудовото всекидневие на жените в ТК „Пирин“ – Благоевград“* отдава необходимото внимание на джендърните аспекти на труда и всекидневието на жените, преобладаващи в трудовия колектив. образа на жената в периода на социализма. Дисертантката е показала промените в статуса и социалното положение на жените в България през втората половина на XX век“. Социалистическите политики за включване на жените в обществения труд и в обществения живот като цяло е част от социалистическия модернизационен проект. Заедно с това се появяват новите типове социализация на жените и нов тип социални отношения между тях: извън семейството, в трудовата среда. Трудовата равнопоставеност между мъжете и жените остава проблематична обаче. Примерът с ТК „Пирин“ – Благоевград е красноречив по отношение на неравенството в трудовата сфера. Мъжете са малцинство в предприятието, но в замяна на това те заемат ръководните позиции или заемат длъжностите на високо квалифицирани специалисти; докато жените са основно работнички.

Дисертационният труд на Павлина Солачка е информативен и приносен в проучването на трудовото всекидневие при социализма в България. Изследването е поставено на солидна емпирична основа и допринася съществени щрихи към научното реконструиране на трудовия свят през социалистическата епоха. Дисертантката въвежда в научно обръщение слабо познати емпирични факти, както и познаване на научната литература и умения за работа с нея. Заедно с това, дисертантката добре е овладяла уменията за построяване на аналитичен текст, като уместно подкрепя наблюденията си както с емпирични аргументи в тяхна защита, така и с позовавания на релевантната научна литература.

Забелязват се и известни пропуснати възможности изследването да се уплътни и да добие още по-съществена убедителност на изводите. Виждам тези пропуски в две насоки. Първо, теоретичните проблеми на антропологията на социализма не са приоритет за текста и се засягат периферно; позоваванията – иначе достатъчно добре представени - са предимно извлечени от литературата на български език. Трудът би спечелил от по-солидно

позоваване на международната научна литература. Второ, има какво да се желае по отношение на по-ясна авторска дистанция спрямо дискурсите на етіс равнище, т.е. спрямо наративите на събеседниците.

Тези пропуски не омаловажават достойнствата на дисертацията и цялостното представяне на дисертантката, обаче. Освен с дисертационната работа, тя се представя с три публикации, във вискателни академични издания и научни форуми. Авторефератът отговаря на изискванията и вярно отразява съдържанието на дисертацията. Дисертантката е заета и с преподавателска работа.

В цялостния си обем, дисертацията и другите приноси съответстват на минималните национални изисквания. Въз основа на всичко, казано до тук, убедено препоръчвам и гласувам на дисертантката Паулина Солачка да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“.

РЕЦЕНЗЕНТ:

Проф. д-р Милена Бенуска, д.и.н.,

Югозападен университет „Неофит Рилски“ –

Благоевград

15.05.2022 г.,

Атланта - Джорджия

R E V I E W

By Prof. Dr. Milena Benovska, DSc., on Pavlina Mytova Solachka's work "Women's Everyday Work in the Period of Late Socialism. The Example of the Tobacco Combine "Pirin" - Blagoevgrad", dissertation for the award of the educational and scientific degree "PhD"

Pavlina Mitova Solachka was born in 1978. She obtained a Master's degree in Ethnology from the Southwestern University "Neofit Rilski" in 2001. She has held an administrative position at the South-West University of Neofit Rilski of Blagoevgrad since 2012. Ms. Solachka is enrolled as a full-time PhD student in 2018 in the PhD program "Folkloristics and Ethnology" at the Faculty of Philology of the South-West University - Department of Ethnology and Balkan Studies, with scientific supervisor Prof. Dr. Ana Luleva. Her dissertation is titled "*Women's Everyday Work in the Period of Late Socialism. The example of the tobacco factory "Pirin" - city of Blagoevgrad*". She was awarded with the right to defend her dissertation in 2021.

The dissertation topic is significant to be a subject of a dissertation. It provides an opportunity to develop a timely and relevant research in the field of anthropology of socialism, based on observations from Bulgaria. The thesis is contribution at least due to the fact that it is the first of its kind. The topic requires competence in the field of anthropology of socialism, gender studies, and ethnology of labor. It is precisely formulated and reasonably confines research observations to one social community - the labor collective of the Blagoevgrad Tobacco Plant. This is a model socialist enterprise both in the tobacco industry and strategically important for the economic development of city Blagoevgrad and the region. The topic enables the dissertation to study the working life and everyday life of the workers closely and in depth within a case study, an approach distinctive to anthropology among other social sciences.

The dissertation is organized in two chapters, an introduction and a conclusion. As required, the Introduction presents the aims, objectives, sources and methods of the study. Insofar as the dissertation examines socio-cultural processes during a period in the recent past, the author relies on a combination of research in written, mainly archival sources, and primary sources: autobiographical interviewing. The author has conducted twenty successful autobiographical interviews, mostly among women (in line with the topic) former workers as well as former

managers. The combined study of written and oral sources is considered an approach that ensures the reliability of the study, as the two types of sources verify each other.

An undoubted strength of the study is the work with written and archival sources, mainly from the Regional State Archive in Blagoevgrad. The information extracted from these sources allows the author to provide a dense reconstruction of the daily working practices in the Tobacco Plant - Blagoevgrad. Anyone interested in the anthropology of socialism gets from Ms. Solachka's research a comprehensive picture of the political channels of control, influence, discipline and supervision in the working environment under socialism. Institutionally implemented political initiatives and practices that are now forgotten by the collective Bulgarian memory, such as the initiatives of the supervisors, the Stakhanov movement, the groups for political education, the People's Control Commission, the Conciliation Commission, the agitators' group and the role of propagandists, among many others, are not omitted. Chapter One ("*Labour Organisation in the Pirin TC - Blagoevgrad*") is particularly informative in this respect and is the main bearing of the thesis. It is the dense empirical evidence that allows the author to avoid the declarativeness that otherwise characterizes much of the analysis of the socialist era. Social benefits for workers are also well attested, as are forms of rituals and celebrations in the work environment.

The author convincingly shows the image of the Blagoevgrad Tobacco Plant as a model and "showcase" socialist enterprise. Noteworthy is the outlined role of leadership/management in the tobacco industry, which controls international developments in the tobacco industry and makes the enterprise a leading one for the country and strategic for the economy of Blagoevgrad and the region. Along with this, the problems of the socialist enterprise are not overlooked, especially the high level of turnover (despite many social benefits) and the constant demand for labour force. The reasons for this lie in the low pay (defined by ideological paradigms prioritising heavy industry) and the poor working conditions (despite care to improve them). The picture of everyday working life is informative about the high level of exploitation of workers: the economically successful enterprise provides Western currency (important for country's economy), while pay is very low.

The second chapter of the thesis, "*Women's Working Everyday Life in TC "Pirin" - Blagoevgrad*", gives due attention to the gendered aspects of work and the everyday life of women prevailing in

the work collective. The dissertation has shown the changes in the status and social position of women in Bulgaria in the second half of the XX century.

Socialist policies to include women in public work and in public life in general is part of the socialist modernization project. Along with this, new types of women's socialization and a new type of social relations between women emerged: outside the family, in the work environment. Labor equality between men and women remains problematic, however. The example of TC "Pirin" - Blagoevgrad is eloquent regarding inequality in the labor sphere. Men are a minority in the enterprise, but in return they occupy the managerial positions or hold the positions of highly qualified specialists; while women are mainly workers.

Pavlina Solachka's dissertation is informative and contributes to the study of everyday work under socialism in Bulgaria. The research is set on a solid empirical foundation and contributes significant touches to the scholarly reconstruction of the world of work during the socialist era. The dissertation brings into scholarly circulation little-known empirical facts, as well as knowledge of the scholarly literature and skills in dealing with it. Along with this, the author has well mastered the skills of constructing an analytical text, and she appropriately supports her observations with both empirical arguments in their defense and references to relevant scholarly literature.

There are also some missed opportunities to densify the research and make the conclusions more substantive. I see these gaps in two ways. First, the theoretical problems of the anthropology of socialism are not a priority for the text and are addressed peripherally; the references - otherwise well enough presented - are mostly drawn from the literature in Bulgarian. The work would have benefited from more solid reference to the international scholarly literature. Second, there is much to be desired in terms of a clearer authorial distance to the discourses at the *emic* level, i.e. to the narratives of the interlocutors.

These shortcomings do not detract from the merits of the dissertation and its overall presentation, however. In addition to the dissertation, she has presented three publications related to it, in demanding academic journals and scientific forums. The abstract meets the requirements and faithfully reflects the content of the dissertation. The dissertant is also busy teaching.

Overall, the dissertation and other contributions meet the minimum national requirements.

On the basis of all that has been said so far, I confidently recommend and vote that the PhD degree be awarded to the dissertant Pavlina Solachka.

REVIWER:

Prof. Dr. Milena Benovska, DrS -

Southwestern University "Neofit Rilski" -

Blagoevgrad

15.05.2022,

Atlanta - Georgia